

meglátogatni a budai basát.» Róbert Károly, a XVI. századbeli polgármester és a budai basa talán még sem egészen együvé tartoznak?

A 64. számú: A «Hitel» befejezése itt is nehéz olvasmány, valamint a 71. is, «A vén színész».

De ezektől eltekintve csak dicséretet halmozhatunk e szakaszért a szerzőkre, kik legkiválóbb íróink életrajzát, kiváló művek töredékeit adják a tanulók elé s lelkiismeretes, hű és pontos jegyzetekkel annyira ellátják, hogy a tehetségesebb tanulók akár rögtönözve francziául olvashatják azokat.

Biztosítok bárkit, hogy ez a rész teljesen kielégítő, itt már élet lüktet, a mi világunkban találjuk magunkat, elhagytuk már a régi sablonos olvasmányokat, melyek a legtöbb olvasókönyvben feltalálhatók s melyek a tanulót untatják. Mert azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a tanuló ne tekintse azt a fordítást napszámba végzett munkának.

Nagyon örültem volna, ha a szerzők nagyobb teret engednek ezen modern szellemű olvasmányoknak, melyek úgy hatolnak be a többi közé, mint valami friss fuvallat. Csak minél többet ilyen! Remélem, hogy a jövő kiadásnál figyelembe veszik a szerzők ezen intésemet. (Hisz annyiszor olvastuk már Trója pusztulását, meg több efféjét). Összegezve a dolgot s eltekintve az ismertetésem elején hangoztatott elvtől, mely szerint ma már az élő nyelveket nem fordítás útján igyekezünk elsajátíttatni, a gallicismusokra tett észrevételemen kívül nagyobb hiba nem róható fel a szerzőknek, buzgalmuk mindenütt kitetszik, lelkiismeretességük sehol sem csökken, a franczia nyelvet, a mint jegyzeteikből kitetszik, de a mint ismerem is őket, kitünően bírják, tehát hivatottak voltak erre a munkára s feladatuknak jobbára meg is feleltek.

Ajánlom tehát e munkát a kartársak szeretetébe, mert valóban szükséges valamennyi reáliskola felsőbb osztályaiban.

Végezetül megemlítem, hogy a kiadó is lelkiismeretesen vegezte munkáját, mert 2—3 sajtóhibánál több nem fordul elő a könyvben.

OTROK MIHÁLY.

F. Hornemann, Die neueste Wendung im preussischen Schulstreite und das Gymnasium. Berlin, 1902.

Hornemann, — egyike azoknak a tekintélyesebb német pädagogusoknak, kiket a német császár is meghívott a porosz középiskolai reform feletti tanácskozásokra, ki már 1891-ben is hallatta erre vonatkozólag a maga nézetét «Die Berliner Dezemberkonferenz und die Schulreform» című művében — most a Schiller és Ziehen ismeretes pädagogiai gyűjtéményes vállalatában ugyane kérdésre vonatkozólag két füzetben szándéko-

zik kifejteni a középiskolai oktatásügynek *elméleti és történeti alapjait*, mert csak így lehet feleletet adni azokra a kérdésekre, melyek alapján a középiskolai ügyet helyes szervezettel ellátni egyedül lehetséges. Szerinte — a mint értekezésének czime is mutatja — a Kielben 1900 november 26-ikán kibocsátott császári rendelet nem az 1892-ben megkezdett reformiránynak egyszerű folytatása, hanem ez a reformban egy új fordulatot jelent. Akkor a berlini konferencián úgy látszott, mintha a realgymnásiumnak napjai meg volnának számlálva, most az általános műveltségre való nevelés tekintetében a másik két kilencz éves középiskolával egyenértékűnek nyilváníttatik. Akkor Hornemann szerint azt lehetett várni, hogy humanistikus gymnásium bizonyos újításokkal lesz az egységes középiskola, a mely kezességet fog nyújtani a felsőbb iskolákra készülők képzettségének belső egyöntetűségéről, most a három intézet egyenértékének elvben való elismerésével azt hangoztatják, hogy ez által lehetségessé válik, hogy mindegyik a maga sajátosságát erőteljesebben fejthesse ki. A latin nyelv óráinak számát 1892-ben jelentékenyen megapasztották, hogy tért juttassanak a modern műveltség elemeinek és hogy a tulterhelés elkerültessek; most ugyanaz a nyelv több óraszámot kap, a nélkül, hogy a többi tantárgyaktól elvennének, s a nélkül, hogy a tulterhelés miatt még mindig felhangzó panaszkokra tekintettel lennének. A berlini iskolai konferencián azt az eszmét, hogy az összes tanintézeteknek egy közös alapja legyen (a nemzeti iskola p. o. Natorpnál) elvetették; most az altonai és frankfurti kezdeményezésről azt hirdetik, hogy azok teljesen beváltak; azt az előnyt, a melyet socialis tekintetben nyújtanak — elismerik s ajánlják másoknak is az e nemű kísérleteket. — Végül 1892-ben az igazságosság elodázhatatlan követelményének tekintették, hogy a hat osztályu realiskolák példájára, a melyek egy éves önkéntességre jogosítanak, a kilencz osztályu intézetekben is tartassanak a hatodik év végén bezáró vizsgálatok; most ezeket is meg akarják szüntetni.

Tagadhatatlan, hogy Hornemann jól jellemzi azt a zavart, azt a vajudást és kapkodást, mely tiz év óta Poroszországban észlelhető. De nem kell ám azt sem felednünk, hogy az ellentétes nézetek harcában tisztul meg az igazság, hogy Poroszországban a tanügy terén eleven mozgalom és erőteljes pártküzdelmek észlelhetők, melyek a porosz oktatásügyet megóva a tespedéstől, az elposványosodástól, elvégre is azon eszme, vagy iskola kialakulásához és győzelméhez fogják vezetni, a mely a mai kor szükségleteinek, világnézetének leginkább megfelel. Nálunk meg éppen az a baj, hogy mi nem merünk reformálni, alkotni vagy kísérletezni s teljesen meg vagyunk elégedve (?) iskolai állapotainknak meglévő rendszerével.

Hornemann nem barátja a Németországban mai napság fennálló

állapotnak, azaz a három különböző fajú középiskola egyenlő jogosításának s nézete szerint csak azokat kellene főiskolai tanulmányokra bocsátani, kik gymnásiumot végeztek, azaz a kik a mai művelődésnek elemeit nem csak egyszerűen elsajátították, hanem a német műveltséget a maga keletkezésében és történelmi kifejlődésében is tanulmányozták és megértették. Szerzőnk különböző típusait különbözteti meg a művelődésnek. Azok a népek, kik maguk teremtették művelődésüket, egészen mások, mint kik azt más népektől kölcsönözték. Amazok közé tartozik a görög, emezek közé a német. A német műveltség a keresztyén-latin középkorban és a görög ókorban gyökerezik.

Azután fejtegeti szerzőnk a concentratio elvét, hogy t. i. minden iskolanemnek egységbe kell foglalni a közlendő műveltségi anyagot, azért ennek folytonosnak, szerves egészet képezőnek kell lenni s nem szabad azt megszagatni. Azt azonban Hornemann nem vizsgálja, hogy mit ért egységesítés alatt, hány évre terjedjen az, mert hisz a concentratio elve akkor is érvényesülhet, ha p. o. az általános műveltséget adó iskolát két részre szakítjuk. Ő nem barátja a frankfurti és altonai iskoláknak.

Ezzel aztán meg is jelöltük szerzőnk értekezése első (A = Was ist allgemeine Bildung?) és második (B = Das Wesen der Koncentration) részének alapkérdéseit. A harmadik és legterjedelmesebb részben aztán társadalompädagogiai alapon igyekszik egyrészt kifejteni a közoktatásnak egész szervezetét, másrészt megjelölni ebben a gymnásiumnak a helyét. Ennek a résznek czíme: *Die Idee des Gymnasiums im Zusammenhang des Bildungswesens*. Ennek a résznek első fejezetében tulajdonképpen Natorp socialpädagogiai elméletét ismerteti és bírálja, úgy a mint azt a marburgi egyetemnek ez a híres pädagogusa nem régen megjelent művében (Socialpädagogik: Theorie der Willenserziehung auf der Grundlage der Gemeinschaft 1899.) részletesen kifejtette. Minden egyes iskolanemnek a társadalom életével és valódi szükségleteivel kell szerves kapcsolatban lenni, sőt abból kell természetszerűleg kihajtania. Az életnek, a társadalomnak neveljük gyermekeinket, azért a gyakorlati társadalmi szempontnak kell irányadónak lenni iskolaügyünk és egyes iskoláink berendezésében, szervezésében is. A társadalom egésze természetszerűleg oszlik fel a munkafelosztás alapján egyes társadalmi osztályokra. Natorp három fő osztályt különböztet meg egészen követve Platót t. i. a termelő (földmives, iparos, kereskedő stb.), a *nevelői osztályt* s a *kormányzó osztályt*. A felosztás Platónak három fő erénye vagy három lélekresze szerint történik. Ezek azonban nem kasztok mint Platónál, az egyikből a másikba való átlépés, vagy az alacsonyabból a magasabbba való fölemelkedés mindenkinek lehetséges és adva van. A mint az általános politikai jogokban, úgy a nevelés áldásaiban is mindenki egyformán részesül a Natorp társadalmában és ezen jogokból sen-

kit sem szabad kizárni: Sőt az egyik osztályból a másikba való emelkedés egyenesen létfeltételét képezi a társadalom fenállhatásának és egészséges fejlődésének. Ugyanis nem tekintve a fejedelmi és főhercegi vagy a legmagasabb aristokrata családokat, azok a családok, melyeknek tagjai mint kormányzók, vagy nevelők erős szellemi munkával foglalkoznak — néhány nemzedék múlva rendszeren kihaltnak s helyöket azok vannak hivatva pótolni, kik a falusi földmives vagy iparos osztályból származnak. Ezért Natorp szerint a nevelésnek, az iskolának az a feladata, hogy a különböző osztályokhoz tartozó növendékekben az együvé tartozás érzését, a közös hivatásnak és a közös munkálkodásnak vágyát és törekvését felköltse és megszilárdítsa. Ezért barátja Natorp annak a nyilvános népiskolának, melynek látogatása gazdagra és szegényre, előkelőre és alacsony származásúra nézve egyaránt kötelezővé tétetnék. Miután csak a közösség tudata, az együvé tartozás fejleszti ki az akaratot, Natorp még e népiskolán túl a nemzeti iskolában is együtt óhajtaná tartani a nemzetnek összes fiait, tehát a nyújtandó általános műveltségnek a frankfurti és altonai egységes alapja lebeg szemei előtt.

Hornemann bár az alapvetésben egészen követi Natorpot, itt már eltér tőle és sokkal aristokratikusabb felfogásának bizonyul. Azt mondja, hogy Natorp egységesítő nemzeti iskolája kivihetetlen, mert nem veszi tekintetbe azt, hogy a szellemi képesség, tehetség, melytől függ a neveletésnek mértéke, nemcsak individualis tulajdonság, az sokkal inkább az átöröklésen alapszik s általában elvárhatjuk, hogy a gyermekek a tehetségnek azon mértékével bírnak, mint a szülők vagy a család, a melyhez tartoznak. Ezen természetes alapon épül fel Hornemann szerint, egyrészt az örökösödési jognak a jogosultsága, másrészt az, hogy az általánosan képző iskolák annyifélek lesznek, egymástól alulról egész végig elkülönítve a hányféle műveltségi réteg vagy fokozat pontosan megkülönböztethető. Ezeknek az iskoláknak aztán a legalsó osztályoktól kezdve a legfelsőbbig elég növendékük lesz s miután minden szülő szabadon választhatja meg az iskolanemet, ez a rendszer nem fogja megakadályozni egyeseknek a socialis ranglétra magasabb fokára való emelkedésüket.

Szerzőnk rendszerének szerintünk két nagy baja van. Az t. i. hogy az átöröklés eddig még eléggé fel nem derített, homályos fogalmának süppedékes talajára épít, másrészt nem veszi tekintetbe, hogy az iskolanemeknek ezen merev elkülönítése mellett a szülőknek megint csak igen korán kellene dönteniök gyermekük sorsa felett.

Sokkal értékesebbek már szerzőnknek ama fejtegetései, a melyekkel azt igyekszik bizonyítani, hogy három egymástól mereven elkülönülő iskolanemre van csak szükség, megfelelőleg a három társadalmi osztálynak t. i. népiskolára a nép számára, a hat vagy hét osztályú reáliskolára

a polgári osztály számára és a középiskolára, melynek egységesnek kell lenni s ennek alapját csak a gymnásium képezhetné. Azonban reformálni kellene azt. Hogy miként gondolja ő ezt a reformot, azt a vállalat egy következő füzetében fogja kifejteni. Szerzőnk egész iskolaügyi rendszere felett csak akkor mondhatunk végérvényes ítéletet, azonban jelen értekezését így is igen eszméltetőnek és tanulságosnak tartjuk. Az értekezésnek inkább elméleti fejtegetéseit tartjuk becseseknek s nem annyira a gyakorlati következtetéseket. Hisz ez utóbbi tekintetben Hornemann nem tesz egyebet, mint a gymnásiumot védve, harcol a realgymnásium s bizonyos tekintetben a reáliskola ellen is és azoknak legújabb bekövetkezett egyenjogusítása ellen. SZÉKELY GYÖRGY.

Sammlung pädagogischer Vorträge. Herausgegeben von *Wilhelm Meyer*-Markau: Heft 10. Neue Bildungs-Ideale von Hermann Becker. Heft 12. Die Pädagogik des Jesus Sirach von M. Isaack.

A Meyer-Markau szerkesztése alatt álló «Sammlung pädagogischer Vorträge» cz. vállalatban ismét két érdekes dolgozat jelent meg, melyeket röviden ismertetni akarunk. E vállalat 10-ik füzetében Becker az új nevelési ideálokkal foglalkozik.

Szerző mindenekelőtt a mai nevelés mineműségét taglalja, melyet direkt és indirektre oszt fel. Az elsőt, a direkt nevelést növendékeink a szülőktől, tanítóktól és a környezettől kapják, míg az utóbbit, az indirektet — az olvasmány, a képző és előadó művek megszemlélése adja. Szerzőnk máj most a nevelés minden faktoraival foglalkozik, melyeknek fő czélja: *a humanitásra való nevelés-legyen.*

Becker általában a most divatban levő nemzeti neveléssel nincs megelégedve, melyet elavultnak és a régi népek nevelési ideáljaihoz való visszamenéshez nevez; míg az új nevelés ideáljait e szavakban foglalja össze: «Isten és az emberek iránti szeretet, — ez legyen az új nevelési ideálok karakteristikon-já»!

Tényleg ezen elvet vallották Kegel, Herbart, Schleiermacher, Wundt, Lazarus, Stern, Egidy, Förster, csak hogy ők emez elvet tovább fejlesztették és egyszersmind az utat és módot is kijelölték, mikép lehet e nevelési ideálokat elérni.

Tehát szerzőnk állítása szerint ama körök közül, melyekben eddigi nevelési ideáljaink mozogtak, t. i. az emberi, hazafiai és egyéni szeretet között határozottan az elsőnek kell a prioritást adni. Hogy mindeme nevelési ideáljainkat megvalósíthassuk, szerzőnk számos indítvánnyal áll elő, melyeket azonban nem soroljuk fel, csak a legkiválóbbakat említjük. Így Becker azt ajánlja, hogy a tanítók ne szakiskolákban képez-